

Prípadové štúdie pre seminárne cvičenia z predmetu Medzinárodné právo verejné I

1. **Prípad Náhrada škôd utrpенých v službách Organizácie Spojených národov - Prípad Bernadotte** (Medzinárodný súdny dvor, posudok, 11. apríla 1949) – k téme subjekty medzinárodného práva, subjektivita medzinárodnej organizácie
2. **Prípad Súlad jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova s medzinárodným právom** (Medzinárodný súdny dvor, posudok 22. júla 2010) - k témam subjekty medzinárodného práva, právo národa na sebaurčenie, štát ako subjekt medzinárodného práva
3. **Prípad Západná Sahara** (Medzinárodný súdny dvor, posudok, 16. októbra 1975) – k téme subjekty medzinárodného práva, právo národa na sebaurčenie
4. **Prípad Teitiota proti Novému Zélandu** (Výbor pre ľudské práva, Názor z 24. októbra 2019) – k témam subjektivita jednotlivca v oblasti ochrany ľudských práv, právo na život, medzinárodné azylové a utečenecké právo, medzinárodné právo životného prostredia, ochrana klímy, zvyšovanie hladiny morí
5. **Prípad Právo prechodu cez indické územie**, Portugalsko proti Indii (Medzinárodný súdny dvor, rozsudok, 12. apríla 1960) – k téme pramene medzinárodného práva, tvorba medzinárodnej obvyčaje
6. **Prípad Projekt Gabčíkovo – Nagymaros**, Maďarsko proti Slovensku (Medzinárodný súdny dvor, rozsudok, 25. 9. 1997) – k téme medzinárodné zmluvné právo, pôsobnosť Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, zánik zmluvy
7. **Prípad Prieliv Korfu**, Veľká Británia proti Albánsku (Medzinárodný súdny dvor, rozsudok, 9. apríl 1949) – k téme zodpovednosť v medzinárodnom práve
8. **Prípad Vojenské a polovojenské aktivity v a proti Nikarague**, Nikaragua proti USA (Medzinárodný súdny dvor, rozsudok, 27. jún 1986) – k témam donútenie v medzinárodnom práve a právo na sebaobranu

1. Prípád Náhrada škôd utrpených v službách Organizácie Spojených národov – Prípád Bernadotte (Medzinárodný súdny dvor, posudok, 11. apríla 1949)¹

Tematický okruh: subjektivita medzinárodných organizácií, náhrada škody, implicitné právomoci

Popis okolností prípadu:

Valné zhromaždenie OSN svojou rezolúciou č. 181 (II) zo dňa 29. novembra 1947 rozhodlo o rozdelení bývalého britského mandátneho územia Palestíny na dva samostatné štáty Izrael a Palestína. Arabské štáty toto rozhodnutie odmietli akceptovať a 15. mája 1948, deň po vzniku Štátu Izrael, napadli vojská viacerých arabských štátov Izrael (prvá arabsko-izraelská vojna, najmä v Izraeli označovaná ako Vojna za nezávislosť).

14. mája 1948 bol gróf Bernadotte menovaný mediátorom OSN pre Palestínu, ktorý mal dojednať dohodu medzi znepriatelenými stranami. Jeho menovanie viedlo neskôr aj k vzniku prvej mierotvornej operácie OSN (UNTSO). Bernadottemu, skúsenému švédskemu diplomatovi, sa podarilo 11. júna 1948 vyjednať mesačné prímerie na základe Deklarácie OSN z 23. mája 1948, na konci ktorého predstavil nový plán rozdelenia (v ktorom prisúdil Galileu židovskému štátu a Negev Palestíne; fatálnou chybou bolo, že židovsko-kresťansko-moslimský Jeruzalem prisúdil len Arabom), obe strany ho však zamietli a následne boli opätovne rozpútané boje. Od 18. júla 1948 začalo platiť druhé prímerie vyjednané OSN. Folke Bernadotte 16. septembra 1948 predstavil ďalší plán (konzultovaný s mocnosťami, v ktorom už plánoval Jeruzalem pod medzinárodnou správou), ktorý opäť obe strany konfliktu odmietli. O jeho novom pláne však nevedeli „sternisti“ – členovia izraelskej militantnej skupiny, ktorí rozhodli, že Bernadotte musí zomrieť. Deň po dokončení mapy si počkali na jeho auto so znakom OSN a Jehošua Cohen ho zastrelil. Gróf Bernadotte a jeho spoločník Francúz André Seraut zomreli o niekoľko minút neskôr v nemocnici.

Valné zhromaždenie OSN prijalo na svojom zasadnutí dňa 3. decembra 1948 rezolúciu č. 258 (III), ktorou reagovalo na udalosti, ktoré sa uskutočnili na území štátu Izrael a vyvrcholili 17. septembra 1948 atentátom na grófa Folke Bernadotta a rozhodlo sa požiadať MSD o posudok (v zmysle čl. 65 Štatútu MSD), ktorého účelom bolo zistiť, či OSN môže podať žiadosť o náhradu škody v súvislosti s uvedenými udalosťami voči zodpovednému štátu. V rámci posudkového konania vystúpil so stanoviskom zástupca generálneho tajomníka OSN, zástupca Belgicka, Francúzska a Veľkej Británie.

Otázky položené MSD:

1) „V prípade, že sa agent Spojených národov, vykonávajúci svoju službu, za okolností zahrňujúcich zodpovednosť štátu zraní, majú Spojené národy, ako organizácia, spôsobilosť vzniesť medzinárodný nárok proti *de iure* alebo *de facto* zodpovednej vláde s cieľom získať náležité odškodnenie vzhľadom na škodu spôsobenú

a) Spojeným národom,

b) obeti alebo osobám prostredníctvom nej oprávneným?

2) V prípade kladnej odpovede na bod I (b), ako môžu Spojené národy uviesť svoje konanie do súladu s právami, ktorých nositeľom môže byť štát, ktorého je obeť občanom?

Odborné stanoviská štátov:

¹ Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 174.

Na základe výzvy Valného zhromaždenia OSN predložilo viacero štátov Medzinárodnému súdnemu dvoru svoje písomné vyjadrenia k daným otázkam. *India* vo svojom stanovisku uviedla, že v prípade ak sa preukáže, že Organizácia Spojených národov ako organizácia je oprávnená podať legálny medzinárodnoprávny nárok voči zodpovednému štátu za náhradu škody spôsobenej obeti, je jediným spôsobom, ako uspokojivo riešiť kolíziu nárokov štátu, ktorého je obeť štátnym príslušníkom a Organizácie Spojených národov, v ktorej službách obeť pôsobila, je zabezpečiť, aby sa účastníkom konania v danej veci stal príslušný štát a zároveň aj OSN aby sa nároky oboch strán vyriešili v tom istom konaní. *Čína* vo svojom stanovisku uviedla, že Organizácia Spojených národov ako právnická osoba by v žiadnom prípade nemala byť neschopná zapojiť sa do akéhokoľvek právneho aktu, ktorý nie je v rozpore so zásadami a výslovnými ustanoveniami Charty OSN. OSN ako organizácia má spôsobilosť vzniesť medzinárodný nárok proti *de iure* alebo *de facto* zodpovednej vláde s cieľom získať náležité odškodnenie vzhľadom na škodu spôsobenú OSN a i obeti alebo osobám prostredníctvom nej oprávneným. Takáto právomoc OSN by však nemala znemožniť štátu, ktorého je obeť štátnym príslušníkom, vzniesť rovnaký nárok, najmä ak tento štát nie je členským štátom OSN. V tomto smere by mali OSN a štát pôvodu osoby uzavrieť medzinárodnú zmluvu. Spojené štáty americké poskytli vyjadrenia, v ktorom podporili spôsobilosť OSN spôsobilosť vzniesť medzinárodný nárok proti *de iure* alebo *de facto* zodpovednej vláde s cieľom získať náležité odškodnenie vzhľadom na škodu spôsobenú OSN. Odmietli však túto spôsobilosť vo vzťahu k škode spôsobenej obeti alebo osobám prostredníctvom nej oprávneným. Táto spôsobilosť podľa stanoviska USN náleží iba štátu, ktorého bola poškodená osoba štátnym občanom. *Veľká Británia* vo svojom stanovisku uviedla, že OSN môže mať medzinárodnoprávnu subjektivitu, vzhľadom na skutočnosť, že v medzinárodnoprávných vzťahoch už existujú i iné subjekty medzinárodného práva ako štáty. Ako príklad týchto subjektov uviedla Svätú stolicu, medzinárodnú organizáciu práce, povstalecké hnutie, bojujúcu stranu. OSN ako organizácia podľa Veľkej Británie má spôsobilosť vzniesť medzinárodný nárok proti *de iure* alebo *de facto* zodpovednej vláde s cieľom získať náležité odškodnenie vzhľadom na škodu spôsobenú OSN a i obeti alebo osobám prostredníctvom nej oprávneným. Prípadnú kolíziu nárokov OSN a štátu pôvodu poškodenej osoby môže v rámci svojej právomoci pomôcť vyriešiť sekretariát OSN, ktorý by mal tomto smere pripraviť návrh pre valné zhromaždenie OSN.

Posudok MSD:

1. K otázke 1 a):

(i) OSN má právomoc predložiť medzinárodnoprávny nárok proti zodpovednému členskému štátu OSN s úmyslom získať náhradu škody spôsobenej OSN.

(ii) OSN má právomoc predložiť medzinárodnoprávny nárok proti zodpovednému nečlenskému štátu OSN s úmyslom získať náhradu škody spôsobenej OSN.

2. K otázke 1 b):

(i) OSN má právomoc predložiť medzinárodnoprávny nárok proti zodpovednému členskému štátu OSN s úmyslom získať náhradu škody spôsobenej obeti alebo osobám oprávneným predložiť nárok v mene obete.

(ii) OSN má právomoc predložiť medzinárodnoprávny nárok proti zodpovednému nečlenskému štátu OSN s úmyslom získať náhradu škody spôsobenej obeti alebo osobám oprávneným predložiť nárok v mene obete.

3. K otázke 2:

OSN tak môže urobiť v súvislosti len so škodou, ktorá vznikla jej, čo by malo konkurenciu nárokov vylúčiť. Ak aj tak existuje konkurencia nárokov v danej veci, je potrebné uzavrieť dohodu medzi OSN a príslušným štátom.

Medzinárodný súdny dvor (MSD) v posudku vo veci *Náhrady škôd utrpých v službách OSN (1949)* navyše vystihol východisko pre súčasnú klasifikáciu subjektov medzinárodného práva, keď konštatoval, že: „*Subjekty práva...nemusia byť nevyhnutne totožné, pokiaľ sa týka ich právnej povahy alebo rozsahu ich práv...Ich povaha závisí na potrebách spoločenstva*“. Podľa tohto prístupu sa v medzinárodnoprávných vzťahoch môžu vyskytovať rôzne subjekty, ktorých subjektivita je odlišná vzhľadom na ich rôznu úlohu v medzinárodnoprávných vzťahoch.

MSD v posudku taktiež potvrdil, že *OSN má medzinárodno-právnu subjektivitu, lebo inak by nemohla plniť svoje základné funkcie*. Aj keď *Charta OSN* explicitnú zmienku o medzinárodnoprávnej subjektivite neobsahovala, jej existenciou možno odvodiť implicitne z viacerých ustanovení, najmä tých, ktoré sa týkajú cieľov OSN. Takýmto záverom si MSD osvojil tzv. *teóriu implicitných právomocí*, ktorá umožňuje odvodenie právomocí medzinárodnej medzivládnej organizácie nielen od explicitných ustanovení zakladajúcej zmluvy, ale aj od nevyhnutnosti existencie organizácie ako predpokladu pre dosiahnutie cieľov stanovených zakladajúcou zmluvou a zo samotných cieľov organizácie tak ako sú stanovené v jej zakladajúcej zmluve. Tento prístup MSD bol v praxi štátov postupne interpretovaný ako *všeobecné obyčajové pravidlo* vzťahujúce sa na všetky Medzinárodné medzivládne organizácie.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. Definuje *Charta OSN (1945)* alebo iná medzinárodná zmluva týkajúca sa OSN právnu subjektivitu OSN?
2. Potvrdil MSD v posudku existenciu subjektivity OSN v rámci medzinárodného práva?
3. Ako bol v posudku vyriešený problém týkajúci sa právomocí, ktoré nie sú OSN *Chartou* výslovne priznané?
4. Je dôležité pri požiadavke na náhradu škody zo strany OSN, či dotknutý (žalovaný) štát je alebo nie je členom OSN?
5. Ako bola MSD vyriešená otázka uplatnenia nároku na náhradu škody zo strany OSN za škodu spôsobenú osobe v službách OSN vo vzťahu členským a nečlenským štátom OSN?
6. Ako bola MSD vyriešená otázka nárokov na náhradu škody zo strany štátu pôvodu osoby, ktorá utrpela škodu v službách OSN?
7. Aká bola podstata posudku MSD v danom prípade?

2. Prípád Súlad jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova s medzinárodným právom

(Medzinárodný súdny dvor, posudok 22.júla 2010) ²

Tematický okruh: subjekty medzinárodného práva, právo národa na sebaurčenie, štát ako subjekt medzinárodného práva

Popis okolností prípadu:

Územie Kosova bolo historicky súčasťou kreovania srbskej štátnosti. Od 12. storočia začalo postupne tvoriť jadro srbského štátu. Počas neskoršieho stredoveku sa stalo definitívne jedným z najvýznamnejších centier srbského kráľovstva. Tento fakt je determinovaný aj skutočnosťou, že od roku 1346 sa vtedajšie kosovské stredisko Peč stáva sídlom patriarchu srbskej pravoslávnej cirkvi. Neskôr veľmi výrazným spôsobom a na mnoho storočí ovplyvnila osud nielen Kosova, Srbska, či Balkánu, ale aj celej Európy bitka na Kosovom poli z dňa 15.6.1389. V tento deň sa proti sebe postavili vojská osmanskej ríše a protitureckej koalície tvorenej vojskami Srbov, Bulharov a uhorskou armádou. Porážka koalície otvorila Turkom dvere do celého Balkánu a na mnoho storočí vykoľajila vývoj miestneho slovanského pravoslávneho obyvateľstva. Po víťazstve Turkov dochádza najmä na území dnešného Kosova k výraznej národnostnej migrácii. Mnoho Srbov sa sťahuje viac na sever a namiesto nich do Kosova neprichádzajú samotní Turci, ale prevažne ich spojenci - Albánci, vyznávajúci islamské náboženstvo. S príchodom čím ďalej, tým väčšieho počtu Albáncov sa Kosovo postupne islamizuje. Od roku 1945 takmer všetky národy balkánskeho polostrova žili v spoločnom štáte v Socialistickej federatívnej republike Juhoslávia. Po smrti Josifa Broza Tita v máji 1980 však dochádza k stále silnejúcim a početnejším konfliktom medzi jednotlivými národmi a dochádza k postupnému rozpadu Juhoslávie. Výrazným bol aj srbsko – kosovský konflikt.

Jeden rok po Titovej smrti došlo k proti srbským nepokojom a demonštráciám v Kosove, ktoré musela potlačiť až juhoslovanská armáda. Situácia sa ešte viac vyhrotila v druhej polovici 80. rokov, keď sa v Juhoslávii dostal k moci Slobodan Milošević. Kosovo bolo postupnými krokmi pripravované o autonómny štatút, ktorý bol definitívne zrušený v roku 1989. Odpoveď albánskych obyvateľov Kosova na seba nenechala dlho čakať. 2. júna 1990 členovia rozpusteného kosovského parlamentu vyhlásili Republiku Kosovo. V 80. rokoch 20. storočia sa začala formovať Kosovská oslobodenecká armáda (UCK) a došlo aj k viacerým ozbrojeným konfliktom medzi touto armádou a armádou vtedajšej Juhoslávie. Medzinárodné spoločenstvo sa pokúšalo sprostredkovať riešenie konfliktu vo francúzskom Rambouillet. Konferencia trvala od 6. februára 1999 do 18. marca 1999. Okrem medzinárodných pozorovateľov z Veľkej Británie, USA a Francúzska sa konferencie samozrejme zúčastnili srbská delegácia a delegácia kosovských Albáncov. V rámci konferencie bola prezentovaná požiadavka na referendum o nezávislosti Kosova a požiadavka rozmiestnenia medzinárodných síl na území Kosova. Juhoslávia s týmto nesúhlasila a ozbrojený konflikt v Kosove pokračoval. 23.marca 1999 sa americký veľvyslanec Richard Holbrook naposledy pokúšal presvedčiť Slobodana Miloševića, aby podpísal americký návrh o dohode v Kosove. Belehrad však aj tento krát podpísať odmietol. Preto Organizácia Severoatlantickej zmluvy (NATO) aj bez splnomocnenia Bezpečnostnej rady OSN začalo 24. marca 1999 nálety na Juhosláviu, ktoré trvali sedemdesiatosem dní. Tak ako pri každej vojne, najviac trpelo civilné obyvateľstvo. Obrovské množstvo ľudí zahynulo,

² Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, p. 403

obrovské množstvo bolo zranených. Do riešenia problému sa zapojila Ruská federácia, ktorej sa podarilo sprostredkovať riešenie konfliktu i v spolupráci s Organizáciou Spojených národov. Na základe Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č.1244 z roku 1999 boli vytvorené Medzinárodné mierové sily KFOR, ktoré vošli do Kosova 12. júna 1999, dva dni po tom čo vošla do platnosti rezolúcia BR OSN č. 1244. Jej súčasťou boli okrem vojsk NATO aj vojská Ruskej federácie a iných štátov. Na základe uvedenej rezolúcie bola pre správu Kosova vytvorená aj civilná správa UNMIK. Táto rezolúcia poskytuje rámec na riešenie konfliktu v Kosove tým, že vytvára medzinárodnú civilnú a vojenskú správu Kosova, ktorá by dohliadala na návrat utečencov a stiahnutie vojenských síl z Kosova a zabezpečila politický riešenie situácie s cieľom určiť budúci status Kosova. Dňa 15. mája 2001 bol Osobitným zmocnencom Generálneho tajomníka OSN Hansom Haekkerupom (vedúcim UNMIK) podpísaný tzv. "Ústavný rámec" na, ktorého formulovaní sa podieľala spoločná pracovná skupina, ktorá sa skladala z politických reprezentantov a právnych expertov kosovských Albáncov, zástupcov UNMIK a právnikov OSN. Dokument predpokladal vytvorenie miestneho parlamentu, vlády a výraznú autonómiu Kosova, ktoré však naďalej zostalo pod kontrolu OSN. Kosovský parlament vzišiel z volieb zo dňa 17. Novembra 2001. Týmto riešením sa situácia v Kosove načas upokojila. K riešeniu statusu Kosova sa však nedarilo dospieť a preto na jar roku 2004 davy Albáncov pustošili pravoslávne kostoly, kláštory a iné cirkevné, ale aj civilné objekty patriace Srbom v Kosove. Tieto strety, ktoré boli najhoršie od skončenia vojny si vyžiadali niekoľko desiatok mŕtvych. Medzinárodné spoločenstvo napokon vydalo súhlas s otvorením rokovaní o budúcom štatúte Kosova. Rokovania sa konali vo Viedni a ich začiatok bol stanovený na 20. februára 2006. Viedli sa pod taktovkou osobitého splnomocnenca OSN Martiho Ahtisaariho. Všeobecne akceptovateľný výsledok však nebol dosiahnutý a preto 17. februára 2008 kosovski albánci, jednostranne vyhlásili nezávislosť a vytvorili nový štát - Republiku Kosovo. Túto republiku vzápätí uznali USA, Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia, ale aj štáty ako Maďarsko, Slovinsko, Macedónsko, Portugalsko, Bulharsko, Chorvátsko. Striktne odmietavý postoj k vyhláseniu nového štátu mali Ruská federácia, Čína, Španielsko, Slovensku, Rumunsko, ale aj mnohé iné štáty, ktoré sa vyjadrili, že takto formulované jednostranné vyhlásenie kosovského štátu je hrubým porušením medzinárodného práva. V nadväznosti na tieto rozpory Valné zhromaždenie OSN v rezolúcii 63/3 zo dňa 8. októbra 2008. požiadalo Medzinárodný súdny dvor o posudok, ktorý mal prispieť k vyriešeniu statusu Kosova.

Otázka položená MSD:

Valné zhromaždenie OSN položilo MSD otázku:

„Je jednostranné vyhlásenie nezávislosti vyhlásené dočasnými inštitúciami samosprávy Kosova v súlade s medzinárodným právom?“

MSD si v rámci svojej diškrečnej právomoci túto otázku zjednodušil na otázku:

„Je jednostranné vyhlásenie nezávislosti Kosova zo 17.02. 2008 v súlade s medzinárodným právom?“

Odborné stanoviská štátov:

Na základe výzvy Valného zhromaždenia OSN predložilo viacero štátov Medzinárodnému súdному dvoru svoje písomné vyjadrenia k daným otázkam. *Slovenská republika* vo svojom vyhlásení namietala, že vyhlásenie o nezávislosti je v rozpore s niekoľkými normami a princípmi medzinárodného práva. Odvolalo sa pritom na princíp teritoriálnej integrity štátu ako korpusu medzinárodného práva vyjadreného v Charte (čl. 2), v Deklarácii zásad medzinárodného práva z roku 1970 ako aj v Helsinskom záverečnom akte z roku 1975. Slovensko uviedlo že v medzinárodnom práve neexistuje ani právo na secesiu a ani vznik nových štátov v rámci dekolonizácie nemožno považovať za secesiu. Odvolalo sa aj na prípad Aalandských ostrovov, ktorý riešila Komisia právnikov menovaných Spoločnosťou

národov v roku 1920 keď vyhlásila, že medzinárodné právo nerozoznáva právo národných skupín odštiepiť sa od štátu, ktorého sú jeho súčasťou, len na základe ich vôle. Slovensko zdôraznilo, že medzinárodné právo nepriznáva menšinám právo na sebaurčenie. Zároveň dodalo, že Rezolúcia Bezpečnostnej rady č. 1244 z 10. júna 1999 potvrdzuje územnú integritu Srbska a nepredurčuje nezávislosť provincie Kosovo, je záväzná pre všetkých členov OSN. Slovensko na záver zdôraznilo, že napriek individuálnej zodpovednosti predstaviteľov Juhoslovanskej zväzovej republiky za porušenie medzinárodného práva na území Kosova pred Medzinárodným tribunálom pre bývalú Juhosláviu, medzinárodné právo nestanovuje žiadne potrestanie štátu za porušenie práva, osobitne formou straty územia. *Švajčiarsko* naopak považuje územie Kosova za nesamosprávne územie tak ako ho definuje charta OSN a národ, ktorý na tomto území sídli má právo na sebaurčenie. Princíp rešpektovania územnej celistvosti štátu zakotvený v medzinárodnom práve nepovažuje Švajčiarsko za absolútny v situácii, keď je s národom nakladané diskriminačne a nie je mu umožnené realizovať právo na sebaurčenie, ktoré je rovnako ako princíp rešpektovania územnej celistvosti štátu obyčajovo normovaný. Vyhlásenie nezávislosti v tomto prípade považuje Švajčiarsko za legitímne. *Česká republika* vo svojom stanovisku uviedla, že všeobecné medzinárodné právo ani príslušná rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 1244 z roku 1999 nezakazuje vyhlásenie nezávislosti. Kosovo podľa Českej republiky spĺňa znaky štátu. Vyhlásenie nezávislosti Kosova zo 17.02. 2008 je podľa Českej republiky v súlade s medzinárodným právom. *Ruská federácia* vo svojom stanovisku uviedla, že Vyhlásenie nezávislosti Kosova zo 17.02. 2008 nie je v súlade s medzinárodným právom vzhľadom na skutočnosť, že porušuje princíp rešpektovania územnej celistvosti štátu zakotvený v obyčajovej podobe. Právo na sebaurčenie, ktoré je rovnako obyčajovo normované si obyvateľstvo Kosova, v čase vyhlásenia nezávislosti, mohlo realizovať i inou formou ako vytvorením nezávislého štátu s prihliadnutím na zmeny, ku ktorým došlo vo vedení vtedajšieho štátu Srbska a Čiernej hory, ktoré sa dištancovalo do praktík SFRJ a garantovalo obnovenie územnej autonómie Kosova. Dokladom úprimných snáh tohto štátu bolo i jeho prijatie do Organizácie Spojených národov ako nového štátu, ktorý zdieľa spoločné hodnoty právneho štátu a ochrany ľudských práv.

Posudok MSD:

MSD konštatoval, že vyhlásenie nezávislosti Kosova prijaté 17. februára 2008 nebolo porušením medzinárodného práva.

V odôvodnení po skúmaní noriem medzinárodného práva a relevantných dokumentov uviedol, že jedným z hlavných prínosov medzinárodného práva v druhej polovici dvadsiateho storočia bol vývoj práva na sebaurčenie. Rozsah práva na sebaurčenie a existencia práva na „nápravné odtrhnutie (angl. remedial secesion)“, podľa MSD presahuje rozsah otázky položenej Valným zhromaždením. Kvôli odpovedi na otázku MSD konštatoval, že potrebuje iba určiť, či vyhlásenie nezávislosti porušilo buď všeobecne medzinárodné právo alebo *lex specialis* vytvorený rezolúciou Bezpečnostnej rady 1244 (1999).

MSD po skúmaní noriem všeobecného medzinárodného práva uviedol, že všeobecné medzinárodné právo neobsahuje aplikovateľný zákaz vyhlásenia nezávislosti. V zmysle uvedeného prichádza k záveru, že vyhlásenie nezávislosti zo 17. februára 2008 neporušilo normy všeobecného medzinárodného práva. Dospejúc k tomuto záveru, Súd obrátil pozornosť na právnu relevantnosť rezolúcie 1244, prijatej 10. júna 1999.

Súd po preskúmaní tejto rezolúcie zistil, že rezolúcia Bezpečnostnej rady 1244 (1999) nebráni autorom vyhlásenia zo 17. februára 2008 vydať vyhlásenie nezávislosti od Srbskej republiky. Preto vyhlásením nezávislosti nedošlo k porušeniu rezolúcie Bezpečnostnej rady 1244 (1999). V zmysle podmienok rezolúcie 1244 (1999) si Bezpečnostná rada konečné rozhodnutie o situácii v Kosove nevyhradila pre seba a mlčala o podmienkach konečného

statusu Kosova. Rezolúcia 1244 (1999) teda nevyklučuje vydanie vyhlásenia nezávislosti zo 17. februára 2008,

Súd sa tiež obrátil k otázke či vyhlásenie nezávislosti zo 17. februára 2008 porušilo Ústavný rámec zavedený pod záštitou UNMIK. V tejto súvislosti MSD uviedol, že Vyhlásenie nezávislosti zo 17. februára 2008 nebolo vydané dočasnými orgánmi samosprávy a ani nešlo o akt so zamýšľanými účinkami v rámci právneho poriadku podľa ktorého tieto orgány fungovali. Z toho vyplýva, že autori vyhlásenia nezávislosti neboli viazaný rámcom právomocí a zodpovednosti, ktorými sa spravovalo konanie dočasných orgánov samosprávy. V zmysle uvedeného Súd zisťuje, že vyhlásenie nezávislosti neporušuje Ústavný rámec.

Podpredseda MSD, slovenský sudca Peter Tomka pripojil k posudku vyhlásenie, ktoré sa javí ako najkomplexnejšie spomedzi všetkých pripojených vyhlásení a v ktorom sa vyjadruje k väčšine sporných úvah uvedených v posudku. Podľa Tomku sa MSD vôbec nemal zaoberať touto žiadosťou, nakoľko v súlade s článkom 65 ods. 1 Štatútu MSD žiadosť o posudok *per se* nezakladá povinnosť MSD túto otázku zodpovedať, čím je vyjadrená jeho diškrečná právomoc. Dôvodom pre využitie diškrečnej právomoci mal byť fakt, že situáciou v Kosove sa v danom čase aktívne zaoberala Bezpečnostná rada a teda v zmysle čl. 12 ods. 1 Charty Valné zhromaždenie neurobí nijaké odporúčanie o spore alebo situácii, v súvislosti s ktorými vykonáva Bezpečnostná rada nejaké úlohy, ktoré jej zverila Charta, pokiaľ ho o to Bezpečnostná rada nepožiadala. Preto podľa názoru sudcu Tomku mal MSD vypracovať posudok v danom čase iba v prípade, že by o to požiadala Bezpečnostná rada. Z ďalších argumentov sudcu Tomku je potrebné uviesť argument, že Rezolúcia Bezpečnostnej rady č. 1244 z 10. júna 1999, zaručovala územnú celistvosť Juhoslovanskej zväzovej republiky a zaviedla medzinárodnú územnú správu územia Kosova, čím JZR prestala vykonávať efektívnu kontrolu nad teritóriom, pričom toto územie však stále zostalo platnou súčasťou JZR. Tomka konštatoval, že po vyhlásení nezávislosti sa medzinárodná územná správa Kosova nezmenila, zmenila sa politická situácia na tomto území. Konečné riešenie má však podľa sudcu byť určené na základe dohody medzi stranami alebo Bezpečnostnou radou a nie iba vyhlásením jednej strany.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. Obsahuje všeobecné obyčajové medzinárodné právo zákaz vyhlásenia nezávislosti určitou skupinou osôb?
2. Bránila rezolúcia Bezpečnostnej rady 1244 (1999) autorom vyhlásenia nezávislosti Kosova zo 17. februára 2008 vydať vyhlásenie nezávislosti od Srbskej republiky?
3. Porušilo vyhlásenie nezávislosti Kosova zo 17. februára 2008 Ústavný rámec pre Kosovo zavedený pod záštitou UNMIK?
4. Ako je v medzinárodnom práve definované právo na sebaurčenie národov?
5. Môže v praxi aplikovať právo na sebaurčenie aj národnostná, jazyková, etnická či náboženská menšina?

3. Prípád Západná Sahara

(Medzinárodný súdny dvor, posudok, 16. októbra 1975)³

Tematický okruh: právo národa na sebaurčenie, nadobudnutie štátneho územia prvotnou okupáciou

Popis okolností prípadu:

Na územie Západnej Sahary si z historického hľadiska robili nároky Maroko a Mauretánia avšak o svoje práva k tomuto územiu sa hlásila i miestna domorodá komunita tzv. Saharanov (Saharajcov), ktorí tvrdili, že predstavujú národ s právom na sebaurčenie. Táto sporná situácia sa dostala až na pôdu Valného zhromaždenia OSN. Valné zhromaždenie OSN schválilo dňa 13. decembra 1974 rezolúciu č. 3292 (XXIX), ktorou požiadalo Medzinárodný súdny dvor o posudok týkajúci sa Španielskej Sahary (Západnej Sahary) prostredníctvom zodpovedania dvoch otázok týkajúcich sa statusu tohto územia a právnych väzieb Maroka a Mauretánia k tomuto územiu. Medzinárodný súdny dvor v tejto veci následne začal posudkové konania. V rámci posudkového konania boli vyzvané zainteresované štáty aby predložili svoje vyhlásenia k danej veci. V rámci tohto konania predniesli svoje vyhlásenia Maroko, Mauretánia, Alžírsko a Španielsko.

Územie dnešnej Západnej Sahary je bohaté na fosfáty, s vyvinutým rybolovom a vývozom piesku napr. aj na Kanárske ostrovy na úpravu pláží. Zhruba od 11. st., kedy v marocká vládnuca dynastia Almorávidovcov z kmeňa Berberov, rozšírila územie vtedajšieho Maroka o územie Západnej Sahary. V 15. st. sa na území usadili kmene z územia dnešného Jemenu, premiešali sa s pôvodným obyvateľstvom a vznikol tým pravdepodobne nový saharský národ, ktorého súčasní stúpenci tvrdia, že Saharania (Saharčania, Saharajci) sa úplne odlišovali od ostatných národov žijúcich v susedstve, mali svoje vlastné zvyky, kočovali, boli kmeňovo usporiadané spoločenstvo, ktoré udržovalo kultúrne a náboženské styky s Marokom.

Medzinárodný súdny dvor však musel v rámci tohto prípadu osobitne skúmať fakt, že v 19. st. však do danej oblasti prenikali Francúzsko a vzápätí i Španielsko, ktoré Francúzsko z daného územia postupne vytlačilo. Z vyhlásenia Španielska a súvisiacich historických dokumentov a záznamov Medzinárodný súdny dvor identifikoval viaceré fakty. V roku 1884 vyhlásilo Španielsko nad územím Západnej Sahary protektorát Rio de Oro (vedené najmä strategickými záujmami – ochrana Kanárskych ostrovov - a rybolovom), čo sa považuje za začiatok kolonizácie. Postupne Španielsko rozšírilo svoje územia čo vyústilo v roku 1934 do založenia španielskej kolónie a neskôr španielskej provincie nazwanej Španielska Sahara. V roku 1936 už Španieli ovládali celé teritórium Španielskej Sahary vrátane územia Ifni, ktoré v roku 1860 postúpilo Španielsku Maroko toto územie). V roku 1961 pod tlakom medzinárodného spoločenstva Španielsko mení štatút Západnej Sahary z „kolónie“ na „provinciu“ Španielska s hlavným mestom El Aaiún. V rámci tohto územia sa výrazne začali prezentovať zástupcovia miestneho saharského národa, ktorí požadovali právo na sebaurčenie. Medzinárodné spoločenstvo reprezentované OSN odporučilo v roku 1965 Španielsku vykonať referendum v tejto veci. Napriek snahe medzinárodného spoločenstva Španielsko odmietlo vykonať referendum s odôvodnením, že územia španielskych provincií nie sú predmetom práva na sebaurčenie. V roku 1973 formálne vzniklo národnooslobodzovacie hnutie saharského národa v skratke nazývané POLISARIO, ktoré si za cieľ vytýčilo vznik samostatnej Západnej

³ Western Sahara, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1975, p. 12

Sahary. V auguste 1974 Španielsko oznámilo (po 8 rokoch snahy OSN), že v prvom polroku 1975 usporiada referendum, kde by mali obyvatelia tohto teritória vyjadriť svoju slobodnú vôľu vo vzťahu k svojej budúcnosti a preto by mali odpovedať na tieto otázky: „1. *Prajete si, aby Sahara zostala pod španielskou správou?* 2. *Prajete si, aby Sahara získala autonómny štatút a pokračovala pod španielskou správou?* 3. *Prajete si nezávislú Saharu?* 4. *Prajete si vytvorenie únie medzi Saharou a Marokom?* 5. *Prajete si vytvorenie únie Sahary s Mauretániou?*“ Z toho dôvodu sa uskutočnilo aj sčítanie obyvateľstva s výsledkom 74 900 pôvodných obyvateľov. Toto referendum sa však napokon neuskutočnilo.

Otázky položené súdu:

1. Bola Západná Sahara (Rio de Oro a Sakiet El Hamra) počas kolonizácie Španielskom územím nikoho (*terra nullius*)? Ak odpoveď na prvú otázku je záporná,
2. Aké boli právne vzťahy medzi týmto územím a Kráľovstvom Maroka a Mauretániou?

Odborné stanoviská štátov:

V rámci posudkového konania a v následnom posudku Medzinárodný súdny dvor osobitne podrobne skúmal najmä vyhlásenia Maroka, Mauretánie a Španielska.

Maroko vo svojom vyhlásení tvrdilo, že v 16. st. za vlády sultána Ahmad al-Mansoura došlo k upevneniu nadvlády aj nad územím Západnej Sahary, nakoľko vodcovia týchto území museli sultánovi prisahať vernosť a on menoval sudcov a vládnych a vojenských úradníkov, ktorí vykonávali správu v tomto regióne. Od týchto historických udalostí Maroko odvádza svoje územné nároky na toto územie. Maroko v tejto súvislosti tvrdilo že dané územie držalo od nepamäti a nerušene na tomto území vykonávalo suverenitu na základe spoločných náboženských zväzkov a podriadenosti viacerých kmeňov marockým sultánom. Išlo najmä o kmene z regiónu Západnej Sahary nazvaného Bled Makhzen. Maroko sa dovoľovalo viacerých aktov prejavu svojej suverenity vrátane menovania úradníkov a ukladanie náboženských i svetských daní na danom území. Poukazovalo ďalej na niekoľko medzinárodných zmlúv, ktoré preukazujú existenciu marockej suverenity až k mysu Bojador na území Západnej Sahary

Mauretánia vo svojom vyjadrení konštatovala, že v sledovanom období španielskej kolonizácie na území Západnej Sahary a Mauretánie existovalo spoločné kultúrne, ekonomické, náboženské a jazykové spoločenstvo so spoločným systémom právnych noriem nazvané „Mauretánska entita (komunita)“ nazývaná Bilad Shinguiti alebo Krajina Shinguiti, formovaná voľným zväzkom emirátov a kmeňových skupín. Táto entita žila podľa Mauretánie na území od rieky Senegal až po oblasť Sakiet El Hamra v Západnej Sahare. V jej rámci sa podľa Mauretánie vytvorili osobitné, jazykové, kultúrne, ekonomické, právne a náboženské vzťahy, ktoré zakladajú nárok Mauretánie na toto územie.

Španielsko vo svojom vyhlásení uviedlo, že územie Západnej Sahary v čase jeho kolonizácie Španielskom bolo územím *terra nullius* vo vzťahu ku ktorému nebola zriadená žiadna územná správa. Podľa Španielska historická prítomnosť španielskych občanov na západnom pobreží Afriky, nepodliehala suverenite žiadnej inej krajiny. Títo španielski občania sa venovali najmä rybolovu, pričom ich prítomnosť na tomto území bola historicky dlhodobá a bola oprávnená v súlade s medzinárodným právom. Vládcovia Maroka v danom období opakovane uznali, že ich suverenita sa nerozširuje k pobrežiu súčasnej španielskej provincie Sahara.

Posudok MSD:

1. K otázke 1: Západná Sahara v čase kolonizácie Španielskom nebol územím nikoho (terra nullius). Bola obývaná obyvateľstvom, ktoré malo osobitnú identitu a spoločenskú štruktúru i vlastné správne orgány. Je preto nutné zistiť vôľu tohto obyvateľstva (národa) v akej forme si chce zrealizovať právo na sebaurčenie.

2. K otázke 2: Na území Západnej Sahary existovali právne vzťahy medzi obyvateľstvom územia Západnej Sahary a Marockým kráľovstvom a obyvateľstvom územia Západnej Sahary a Mauretánskou entitou. Tieto právne vzťahy však nemali povahu štátových vzťahov a netýkali sa celého územia. Vo vzťahu k Maroku existovali vazalské vzťahy menšieho počtu kmeňov v severnej časti Západnej Sahary. Vo vzťahu k Mauretánskej entite existovali právne vzťahy založené na spoločnom dodržiavaní obyčajových právnych noriem ale i nezáväzných zvyklostí v oblasti obchodu, spoločenského a kultúrneho života v rámci južnej a východnej časti Západnej Sahary. Tieto vzťahy rovnako nezakladajú štátový nárok Mauretánie na Západnú Saharu.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. V akej forme je v medzinárodnom práve zakotvené právo národa na sebaurčenie?
2. Považuje sa výkon koloniálnej moci za konanie v súlade s medzinárodným právom?
3. Je mocnosť spravujúca koloniálne územie povinná sprostredkovať a zistiť skutočnú a slobodne vyjadrenú vôľu národa na sebaurčenie?
4. Môže byť právo na sebaurčenie národov uprednostnené pred právom na zachovanie územnej celistvosti demokratických štátov a vynútené aj ozbrojenou silou?
5. Bola existencia a činnosť národnooslobodzovacieho hnutia POLISARIO súladná s medzinárodným právom?
6. Pokladal MSD územie Západnej Sahary v danom posudku za územie nikoho?
7. Aké boli právne vzťahy medzi Západnou Saharou, Marokom a Mauretániou počas kolonizácie Španielskom?

4. Prípád Teitiota proti Novému Zélandu (Výbor pre ľudské práva, Názor z 24. októbra 2019)⁴

Tematický okruh: Subjektivita jednotlivca v oblasti ochrany ľudských práv, právo na život, medzinárodné azylové a utečenecké právo, medzinárodné právo životného prostredia, ochrany klímy, zvyšovanie hladiny morí.

Popis okolností prípadu:

Autorom oznámenia Výboru pre ľudské práva vo veci bol Ioane Teitiota, štátny príslušník Kiribati narodený v 70. rokoch minulého storočia. Autor v oznámení tvrdil, že dôsledky zmeny klímy a nárast hladiny mora ho prinútili migrovať z ostrova Tarawa na Kiribati na Nový Zéland. Situácia na Tarawe je stále nestabilnejšia a neistejšia v dôsledku nárastu hladiny mora spôsobeného globálnym otepľovaním. Čerstvá voda sa stala vzácnou kvôli kontaminácii slanej vody a nadmernému osídleniu ostrova Tarawa. Pokusy bojovať proti nárastu hladiny mora boli na danom ostrove do značnej miery neúčinné. Obývateľná pôda na Tarawe erodovala, čo malo za následok bytovú krízu a pozemkové spory, ktoré si vyžiadali množstvo obetí na životoch. Kiribati sa tak stalo neudržateľným prostredím pre autora a jeho rodinu. Autor si taktiež od roku 1990 nevedel prácu. V roku 2002 sa autor a jeho manželka presťahovali k rodine svojej manželky do tradične postaveného obydlia v dedine na ostrove Tarawe. Byt bol situovaný na prízemí, mal elektrinu a vodu, ale žiadne kanalizačné služby. Začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia sa život v danej lokalite stal neistým kvôli stúpaniu hladiny mora. Vzhľadom na to, že väčšina vládnych služieb vrátane hlavnej nemocnice bola poskytovaná na ostrove Tarawa, bola Tarawa preplnená v dôsledku príchodu obyvateľov z odľahlých ostrovov. Tým, že obce na Tarawe boli preplnené, vznikalo medzi obyvateľstvom napätie. Koncom 90. rokov 20. storočia tiež Tarawa počas prílivu a odlivu utrpela silnou eróziou pobrežia. Povrch krajiny bol pravidelne zaplavovaný a pri obzvlášť silných prílivoch bolo možné krajinu potopiť s tým, že voda siahala obyvateľstvu až po kolena. Doprava na ostrove bola týmito javmi silne ovplyvnená, pretože hlavná hrádza oddeľujúca severnú a južnú Tarawu bola často zaplavená. Situácia spôsobila autorovi a ďalším obyvateľom Tarawy značné ťažkosti. Studne, od ktorých obyvateľstvo záviselo boli znehodnotené priesakom slanej vody. Slaná voda znehodnocovala i úrodnú pôdu, čo malo za následok devastáciu pestovaných plodín. Krajina bola na mnohých miestach zbavená vegetácie a pestovanie plodín bolo náročné. Rodina autora sa do značnej miery spoliehala na existenčný rybolov a poľnohospodárstvo. Morská stena postavená štátnymi orgánmi Kiribati pred domovom svokrovcov autora bola často poškodená a vyžadovala si neustálu opravu. Autor a jeho manželka odišli z Kiribati na Nový Zéland, pretože chceli mať deti, a zo spravodajských zdrojov dostali informácie, že v ich krajine nebude budúcnosť. Autor akceptoval, že jeho skúsenosti sú spoločné pre ľudí z celého Kiribati. Veril, že vláda Kiribati je bezmocná, aby zastavila zvyšovanie hladiny mora. Vnútorne presídlenie nebolo možné. Rodičia autora žili na Tarawe, ale čelili podobným environmentálnym a populačným tlakom.

Autor v dôsledku tejto situácie požiadal o azyl na Novom Zélande. Vo veci rozhodoval príslušný novozélandský migračný orgán - Imigračný a ochranný tribunál. Tento orgán si vyžiadaval v konaní znalecký posudok Johna Corcorana, doktoranda, ktorý sa zaoberal zmenou

⁴ *Ioane Teitiota v. New Zealand*, CCPR/C/127/D/2728/2016, UN Human Rights Committee (HRC), 7 January 2020

klímy v Kiribati na univerzite vo Waikato na Novom Zélande. Pán Corcoran, štátny príslušník Kiribati, charakterizoval krajinu ako spoločnosť v kríze v dôsledku zmeny klímy a tlaku obyvateľstva. Podľa jeho posudku ostrovy, ktoré krajinu tvoria, sa týčili maximálne 3 m nad hladinou mora. Pôda na ostrovoch je spravidla neúrodná. Nezamestnanosť v danom období bola vysoká. Populácia južnej Tarawy sa zvýšila z 1 641 v roku 1947 na 50 000 v roku 2010. V Tarawe a na niektorých ďalších ostrovoch Kiribati vyvolával nedostatok pôdy sociálne napätie. Násilné boje často vypukli a niekedy viedli k zraneniam a úmrtiam. Rýchly rast populácie a urbanizácia v južnej Tarawe ohrozili dodávky čerstvej vody. Žiadny ostrov v Kiribati nemal povrchovú sladkú vodu. V dôsledku nárastu populácie rýchlosť extrakcie vody zo sladkovodných hlbinných zdrojov prekročila rýchlosť jej doplňovania formou dažďovej vody. Na Tarawe dochádzalo i ku kontaminácii sladkovodných studní odpadom, čo spôsobilo, že niektoré z piatich zásob podzemnej vody nie sú vhodné na zásobovanie čerstvou pitnou vodou. Vyskytovali sa stále intenzívnejšie búrky, ktoré zaplavovali krajinu na určitých miestach južnej Tarawy a robili ju neobývateľnou. Často sa to stáva trikrát alebo štyrikrát za mesiac. Stúpajúca hladina mora spôsobovala pravidelnejšie a častejšie porušovania morských stien, ktoré v žiadnom prípade neboli dostatočne vysoké, aby zabránili vnikaniu slanej vody nad krajinu počas prílivu a odlivu. Studne pre domácnosť v obytných oblastiach s vysokou hustotou nemohli byť používané ako zdroj vody kvôli zvýšenej kontaminácii a systémy na zachytávanie dažďovej vody boli k dispozícii iba v domoch postavených z trvalých materiálov. Približne 60 percent populácie Južnej Tarawy teda získavalo čerstvú vodu výlučne z dávkových dodávok poskytovaných radou verejných služieb. Odpadky vyplavené na pláž predstavovali pre miestnych majiteľov pozemkov zdravotné riziká. Podľa pána Corcorana, ale vláda Kiribati podnikla niekoľko krokov, aby to vyriešila. Má zavedený akčný program, ktorý má pomôcť komunitám prispôbiť sa zmene klímy.

Tribunál ďalej zvažil mnohé podporné dokumenty predložené autorom, vrátane niekoľkých odborných článkov napísaných subjektmi a odborníkmi OSN. Tribunál analyzoval, či sa autor môže kvalifikovať ako utečenec alebo chránená osoba podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov (1951), Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (1984) alebo podľa Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966). Tribunál zistil, že argumenty autora sú úplne dôveryhodné. Konštatoval, že úrodnosť pôdy na atole Tarawa bola negatívne ovplyvnená účinkami populačného rastu, urbanizácie a obmedzeného rozvoja infraštruktúry, najmä v súvislosti s hygienou. Tieto vplyvy boli zhoršené náhlymi environmentálnymi udalosťami, ako sú búrky, a procesmi s pomalým nástupom, ako je nárast hladiny mora. Tribunál zobral do úvahy, že autor bol pred príchodom na Nový Zéland niekoľko rokov nezamestnaný a spoliehal sa na samozásobiteľské poľnohospodárstvo a rybolov, pričom dostal finančnú podporu od brata svojej manželky.

Po obširnej analýze medzinárodných noriem v oblasti ľudských práv tribunál dospel k záveru, že aplikácia Dohovoru o právnom postavení utečencov (1951) pre prípady tohto typu existuje. Je ale potrebné dbať na preskúmanie konkrétnych okolností prípadu. Pripustil teda možnosť aplikácie tohto dohovoru za určitých okolností. Po ďalšom skúmaní tribunál dospel k záveru, že autorovi objektívne nehrozí skutočné riziko prenasledovania, ak sa vráti na Kiribati. V minulosti nebol vystavený žiadnym sporom o pozemky a nič nenasvedčovalo tomu, že by v budúcnosti čelil skutočnej šanci na vážne zranenie spôsobené násilím spojeným s spormi o bývanie, pôdu alebo majetok. Bol by schopný nájsť pozemok, ktorý by poskytoval ubytovanie pre neho a jeho rodinu. Navyše neexistovali žiadne dôkazy, ktoré by podporovali jeho tvrdenie, že nebol schopný pestovať plodiny pre výživu ani získavať pitnú vodu. Podľa tribunálu neexistoval žiadny dôkaz o tom, že by nemal prístup k pitnej vode alebo že by environmentálne podmienky, ktorým musel čeliť alebo ktorým bude čeliť pri návrate, boli také nebezpečné, že

by bol ohrozený jeho život. Z týchto dôvodov podľa tribunálu nebol „utečencom“, ako ho definuje Dohovor o právnom postavení utečencov.

Pokiaľ ide o aplikovateľnosť článku 6 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966), tribunál poznamenal, že právo na život je potrebné vykladať široko, v súlade so všeobecnou pripomienkou výboru č. 6 (1982) o práve na život. Tribunál citoval akademický komentár, v ktorom sa uvádza, že podľa článku 6 paktu svojvoľné pozbavenie života zahŕňa zasahovanie, ktoré (a) nie je predpísané zákonom; b) nie je úmerné požadovaným cieľom; a c) nie je nevyhnutné za konkrétnych okolností prípadu. Na tomto základe tribunál uznal, že právo na život zahŕňa pozitívnu povinnosť štátu toto právo splniť prijatím programových opatrení na zabezpečenie základných potrieb pre život. Autor však podľa tribunálu nevedel poukázať na žiadne konanie alebo opomenutie vlády Kiribati, ktoré by mohlo naznačovať riziko, že by bol svojvoľne zbavený práva na života v zmysle článku 6. Tribunál sa domnieval, že vláda Kiribati bola aktívna na medzinárodnej scéne ohľadom hrozieb, ktoré predstavuje zmena klímy, ako ukazuje jej Akčný program z roku 2007.

V nadväznosti na uvedené zistenia tribunál vydal zamietavé rozhodnutie týkajúce sa jeho žiadosti o azyl. Odvolací súd aj Najvyšší súd Nového Zélandu zamietli neskoršie odvolania autora týkajúce sa tej istej veci.

Podstata oznámenia autora:

Autor v danej veci podal oznámenie Výboru pre ľudské práva s tvrdením, že zmluvná strana porušila jeho právo na život podľa článku 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966) tým, že ho v septembri 2015 deportovala späť na Kiribati. Tvrdil, že zvýšenie hladiny mora v Kiribati má za následok nedostatok obývatel'ného priestoru, ktorý následne spôsobuje násilné spory o pôdu, ktoré ohrozujú jeho život a zhoršovanie životného prostredia vrátane kontaminácie zásob sladkej vody slanou vodou, ktoré znižuje kvalitu jeho života.

Podstata názoru Výboru pre ľudské práva:

Výbor pre ľudské práva (ďalej aj Výbor) konštatoval, že oznámenie je prijateľné v duchu článkov 1 a 2 Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (1966). Výbor preto pokračoval v skúmaní podstaty oznámenia a prijal názor v merite veci. Výbor potvrdil riziká, ktoré autor v oznámení prezentoval. Na druhej strane konštatoval, že orgány a súdy zmluvných strán poskytnú autorovi individualizované posúdenie jeho potreby ochrany a vzali na vedomie všetky prvky, ktoré autor poskytol pri hodnotení rizika, ktorému čelil, keď ho zmluvný štát v roku 2015 deportoval späť na Kiribati, vrátane prevládajúce životných podmienok na Kiribati, predpokladané riziká pre autora a ostatných obyvateľov ostrovov a času, ktorý kiribatským orgánom a medzinárodnému spoločenstvu zostáva, aby zasiahli, ako aj ohľadom už prebiehajúceho úsilia štátu Kiribati o riešenie veľmi vážnej situácie na ostrovoch.

Výbor ďalej konštatoval, že zmluvný štát dôkladne zvážil a prijal autorove vyhlásenia a dôkazy ako hodnoverné a že jeho žiadosť o ochranu preskúmal osobitne podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov (1951) a Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966). Výbor poznamenal, že Imigračný a ochranný tribunál a Najvyšší súd vo svojich

rozhodnutiach pripúšťali možnosť, že by dôsledky zmeny klímy alebo iných prírodných katastrof mohli poskytnúť základ ochrany podľa týchto dohovorov.

Výbor nespochybnil dôkazy predložené autorom, domnieva sa však, že autor nepreukázal jasnú svojvôľu alebo chybu v hodnotení vnútroštátnych orgánov, pokiaľ ide o to, či mu hrozilo skutočné, osobné a rozumne predvídateľné riziko ohrozenia jeho práva na život. v dôsledku násilných činov vyplývajúcich z nadmernej hustoty obyvateľstva alebo súkromných sporov o pozemky v Kiribati. Výbor taktiež uviedol, že autor neposkytol dostatočné informácie, ktoré by naznačovali, že zásobovanie sladkou vodou je pre neho neprístupné, nedostatočné alebo nebezpečné, aby mohlo spôsobiť predvídateľnú hrozbu zdravotného rizika, ktoré by narušilo jeho právo na dôstojný život alebo by spôsobilo jeho neprirodzenú alebo predčasnú smrť. Informácie, ktoré mal Výbor k dispozícii, nenaznačovali, že v čase autorovej deportácie existovalo skutočné a rozumne predvídateľné riziko, že bude vystavený situácii núdze, nedostatku jedla a extrémnej neistoty, ktorá by mohla ohroziť jeho právo na život, vrátane jeho práva na dôstojný život.

Výbor súhlasil s tvrdením autora, že nárast hladiny mora pravdepodobne spôsobí, že Kiribati bude neobývateľné. Poznomenáva však, že časový rámec 10 až 15 rokov, ako uvádza autor, by mohol umožniť aby štát Kiribati za pomoci medzinárodného spoločenstva prijal opatrenia na ochranu jeho obyvateľstva a v prípade potreby i opatrenia umožňujúce jeho premiestnenie. Výbor ďalej konštatoval pretrvávajúcu zodpovednosť Nového Zélandu brať do úvahy, v budúcich prípadoch deportácií, situáciu v Kiribati a nové a aktualizované údaje o účinkoch zmeny klímy a zvyšovaní hladín morí. V prípade, ale konštatoval, že autorove práva podľa článku 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966), pri jeho deportácii na Kiribati v roku 2015 neboli Novým Zélandom porušené.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. V akej súvislosti podal sťažovateľ Teitiota oznámenie proti porušeniu práva na život podľa článku 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966)?
2. Má dané oznámenie súvis i s problematikou medzinárodnoprávnej ochrany práv utečencov?
3. Akceptoval Výbor pre ľudské práva tvrdenie autora, že by dôsledky zmeny klímy alebo iných prírodných katastrof mohli poskytnúť základ ochrany podľa článku 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966)?
4. Konštatoval Výbor pre ľudské práva, že štát Kiribati by za pomoci medzinárodného spoločenstva mal v budúcnosti prijať, v prípade potreby, pri zvýšení hladiny oceánu, opatrenia na ochranu jeho obyvateľstva a v i opatrenia umožňujúce premiestnenie sťažovateľa z ohrozeného územia?
5. Konštatoval Výbor pre ľudské práva, že autorove práva podľa článku 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966), pri jeho deportácii na Kiribati v roku 2015 boli Novým Zélandom porušené?

5. Portugalsko proti Indii - Právo prechodu cez indické územie (Medzinárodný súdny dvor, rozsudok, 12. apríla 1960)⁵

Tematický okruh: vznik obyčajových pravidiel, bilaterálna obyčaj

Popis okolností prípadu:

Portugalsku patrili na území Indického polostrova viaceré štáty – Goa, Diu a Damão, ktoré v sebe zahrňovali aj dve vzájomne so sebou nesúvisiace pobrežné územia – enklávy - Dadra a Nagar Aveli, z ktorých každá bola tvorená niekoľkými dedinami. Portugalsko získalo kontrolu nad týmito územiami na základe Zmluvy z Púny z roku 1779 uzavretej s lokálnym vládcom (maráthom). V dôsledku následných nariadení daného marátha z roku 1783 (ohľadom Nagar Aveli) a 1785 (ohľadom Dadry) sa uvedené enklávy stali súčasťou tzv. Portugalskej Indie. Tieto akty znamenali pre Portugalsko finančnú držbu, nie však udelenie suverenity nad daným územím. Portugalsko malo prístup k dedinám na danom území za účelom vyberania daní, v dôsledku čoho tu vykonávalo prenesenú právomoc maráthov. Zmena nastala po príchode Britov (bývalá britská kolónia - Britská India – 1858-1947), ktorí našli Portugalčanov vykonávajúc suverenitu nad danými dedinami. Veľká Británia situáciu akceptovala a nechala Portugalčanov vykonávať suverenitu na danom území. Portugalsko tak následne vyhlásilo seba za suveréna, čo Veľká Británia nespochybnila ani nedeclarovala vlastnú suverenitu nad daným územím. Došlo teda k faktickému uznaniu portugalskej suverenity. Po získaní nezávislosti v roku 1947 India taktiež daný stav mlčky tolerovala. Týmto dané územia nadobudli charakter portugalských enkláv na indickom území. V roku 1954 (21.-22. júla) došlo na daných územiach ku vzbuře, bola zvrhnutá portugalská autorita a moc prevzali miestni nacionalisti, ktorí vytvorili proindickú správu. Táto situácia spôsobila na obklopujúcom indickom území napätie. India odmietla naďalej udeľovať portugalským ozbrojeným jednotkám a i civilným predstaviteľom portugalskej správy povolenie na prechod cez jej územie na územie enkláv. V dôsledku toho boli enklávy Dadra a Nagar-Aveli úplne odstrihnuté od ostatného územia patriaceho Portugalsku a tam nebolo možné zo strany Portugalska vykonávať právo suverenity na danom území. Tým bola prerušená komunikácia medzi enklávami navzájom a medzi nimi a Damão. India v roku 1961 všetky bývalé portugalské kolónie obsadila s pripojila k svojmu územiu vzhľadom na národnooslobodzovacie hnutia obyvateľstva týchto území, ktoré sa snažili o pričlenenie týchto území k Indii..

Otázky položené MSD:

Portugalsko žiadalo:

1. Aby súd uznal a vyhlásil, že Portugalsko má právo prechodu medzi jeho územím Damão a enklávami Dadra a Nagar-Aveli, ako aj medzi nimi navzájom, a že toto právo zahrňuje oprávnenie na prevoz osôb a tovaru, zahrňujúcich ozbrojené sily a iných zástupcov právneho poriadku, bez zákazov a prekážok a spôsobom a v rozsahu nutnom na efektívny výkon portugalskej suverenity na týchto územiach.
2. Aby súd uznal a vyhlásil, že India zabránila a zabraňuje výkonu tohto práva, takto páchajúc priestupok na portugalskej suverenite nad enklávami Dadra a Nagar-Aveli a porušuje svoje

⁵ Case concerning Right of Passage over Indian Territory (Merits), Judgment of 12 April 1960: I.C.J. Reports 1960, p. 6

medzinárodné záväzky vyplývajúce z hore uvedených zdrojov a akýchkoľvek iných platných zmlúv.

3. Aby súd rozhodol, že India by mala ihneď ukončiť túto *de facto* situáciu tým, že by umožnila Portugalsku výkon práva prechodu za hore uvedených podmienok.

India žiadala,

aby súd uznal a vyhlásil, že India nie je povinná vyhovieť záväzkom vyplývajúcich pre ňu vzhľadom na portugalské právo prechodu.

Rozsudok MSD:

1. K prvej portugalskej požiadavke: Portugalsko malo v roku 1954 právo prechodu medzi enklávami Dara a Nagar Aveli v rozsahu potrebnom pre výkon suverenity v rámci týchto enkláv a podriadených subjektov vo vzťahu k súkromným osobám, štátnym úradníkom a tovaru vo všeobecnosti. Toto právo vyplývalo z dvojstrannej lokálnej obyčaje, ktorá môže medzi dvoma štátmi vzniknúť. India mala právo na kontrolu a reguláciu tohto typu prechodu. Portugalsko nemalo toto právo prechodu vo vzťahu k ozbrojeným silám, ozbrojenej polícii, zbraniam a strelivu.

2. K druhej a tretej požiadavke Portugalska a indickej požiadavke: India nekonala v rozpore so svojimi záväzkami vyplývajúcimi z Portugalského práva prechodu vo vzťahu k súkromným osobám, štátnym úradníkom a tovaru. Legálne toto právo obmedzila z dôvodu výbušnej situácie v regiónoch.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. Je právo prechodu cez územie cudzieho štátu na územie štátu, ktoré je oddelené od jeho ostatného územia účely obchodu, administratívnej správy, cestovania a pod upravené všeobecným obyčajovým medzinárodným právom?

2. Môže medzi štátmi vzniknúť miestna (lokálna) obyčaj na základe praxe vykonávanej iba medzi dvoma štátmi?

3. Uznal MSD právo prechodu Portugalska vo vzťahu k súkromným osobám, štátnym úradníkom a tovaru cez indické územie?

4. Ako rozhodol súd v prípade práva prechodu Portugalska cez indické územie vo vzťahu k jeho ozbrojeným silám, ozbrojenej polícii, zbraniam a munícii?

5. Porušila India podľa rozhodnutia MSD, svojím správaním, t.j. zabránením prechodu Portugalsku cez svoje územie vo vzťahu k súkromným osobám, štátnym úradníkom a tovaru, medzinárodný záväzok vyplývajúci z lokálnej obyčaje?

6. Prípád Projekt Gabčíkovo – Nagymaros (Maďarsko proti Slovensku) (Medzinárodný súdny dvor, 25. 9. 1997)⁶

Tematický okruh: právo medzinárodných zmlúv, pôsobnosť Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, zánik zmluvy

Popis okolností prípadu:

Československá socialistická republika a Maďarská ľudová republika uzavreli v roku 1977 Zmluvu o výstavbe a prevádzke Sústavy vodných diel Gabčíkovo – Nagymaros. Cieľom tohto medzinárodnoprávneho dokumentu bolo vybudovanie a uvedenie do prevádzky sústavy vodných diel, ktorá mala slúžiť viacerým cieľom, medzi inými výrobe elektrickej energie, zlepšeniu plavebných podmienok a protipovodňovej ochrane brehov. Realizácia projektu mala byť financovaná rovným dielom. Práce na budovaní sústavy boli začaté v roku 1978, po intenzívnej kritike, ktorú výstavba v Maďarsku vyvolala však boli práce na projekte maďarskou stranou v roku 1989 pozastavené. Po neúspešných rokovaníach sa československá strana rozhodla pristúpiť v roku 1991 k vybudovaniu tzv. variantu C, ktorý zahŕňal jednostranné odklonenie Dunaja Československom na jeho územie prostredníctvom vybudovania hate v Čunove. V dôsledku neúspešných následných rokovaní doručila maďarská strana československej vláde 19. mája 1992 verbálnu nótu, ktorou ukončila platnosť Zmluvy z roku 1977 s účinnosťou od 25. mája 1992. Československo však práce na prehradzovaní Dunaja ani po obdržaní tejto nóty nezastavilo. Po vzniku samostatného Slovenska bola dňa 7. apríla 1993 v Bruseli podpísaná zmluva, ktorou sa strany dohodli na predložení vzájomného sporu Medzinárodnému súdnemu dvoru (MSD).

V diskusii o niektorých špecifických otázkach Maďarsko predložilo päť argumentov, o ktoré sa opieralo pri tvrdení, že notifikácia z 19. mája 1992 mala právne účinky skončenia platnosti Zmluvy z roku 1977: existencia stavu núdze, nemožnosť plniť Zmluvu z roku 1977, výskyt podstatnej zmeny okolností, podstatné porušenie Zmluvy z roku 1977 Československom a vývoj nových noriem environmentálneho práva. Pri druhom argumente – nemožnosti plnenia zmluvy – Maďarsko tvrdilo, že zanikol základný predmet zmluvy, ktorý predstavuje spoločná hospodárska investícia vyhovujúca požiadavkám ochrany životného prostredia. Tretí argument (podstatná zmena okolností) Maďarsko podoprelo poukázaním na množstvo podstatných prvkov existujúcich v čase uzavretia Zmluvy z roku 1977, ktoré sa do okamihu maďarskej notifikácie Slovensku zásadným spôsobom zmenili. Išlo napr. o prechod na trhové hospodárstvo, premena obojstranného projektu na jednostranný, zmena rámcovej zmluvy na nezmeniteľnú normu atď. K štvrtému argumentu Maďarsko poukázalo na porušenie Zmluvy z roku 1977 výstavbou a uvedením variantu C do prevádzky.

Otázky položené Medzinárodnému súdnemu dvoru:

1) Súd sa žiada, aby na základe Zmluvy z roku 1977 a pravidiel a zásad všeobecného medzinárodného práva, ako aj takých iných zmlúv, ktoré môže Súd považovať za aplikovateľné, rozhodol

a) či Maďarská republika bola oprávnená prerušiť a následne zanechať v roku 1989 práce na projekte Nagymaros a časti projektu Gabčíkovo, za ktoré zodpovedala podľa Zmluvy Maďarská republika,

⁶ Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia), I. C. J. Reports 1997, s. 7 a nasl.

b) či Česká a Slovenská Federatívna Republika bola oprávnená pristúpiť v novembri 1991 k „dočasnému riešeniu“ a uvedeniu tohto systému do prevádzky od októbra 1992, ako je opísané v Správe pracovnej skupiny nezávislých expertov Komisie Európskych spoločenstiev Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a Maďarskej republiky z 23. novembra 1992 (prehradenie Dunaja na riečnom kilometri 1851, 7 na česko-slovenskom území a z toho vyplývajúce dôsledky na vodný tok a plavebnú dráhu),

c) aké sú právne účinky notifikácie z 19. mája 1992 o skončení Zmluvy Maďarskou republikou.

2) Súd sa tiež žiada, aby určil právne dôsledky, vrátane práv a záväzkov, vyplývajúce pre strany z jeho rozsudku o otázkach uvedených v bodu 1 tohto článku.

Rozsudok MSD:

1. K otázke 1 a): Maďarská republika nebola oprávnená prerušiť a následne zanechať v roku 1989 práce na projekte Nagymaros a časti projektu Gabčíkovo, za ktoré zodpovedala podľa Zmluvy (1977) Maďarská republika a vzniká jej v tomto smere zodpovednosť z a protiprávne správanie.

2. K otázke 1 b): Česká a Slovenská Federatívna Republika bola oprávnená pristúpiť v novembri 1991 k „dočasnému riešeniu“ vo forme variantu „C“. Česká a Slovenská Federatívna Republika nebola oprávnená pristúpiť v novembri 1991 k uvedeniu tohto „dočasného riešenia“ do prevádzky od októbra 1992. Vzniká jej preto medzinárodnoprávna zodpovednosť za protiprávne správanie v rozpore so zmluvou (1977).

3. K otázke 1 c): Notifikácie Maďarskej republiky SR z 19. mája 1992 o skončení Zmluvy (1977) a súvisiacich zmluvných dokumentov nemala právne účinky a zmluva a súvisiace dokumenty nezanikli.

4. K otázke 2: Slovenská republika je nástupníckym štátom Československa a stala sa zmluvnou stranou Zmluvy (1977) od 1. januára 1993. Maďarsko a SR sa musia dohodnúť v dobrej viere a vo svetle danej situácie a musia prijať nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie dosiahnutia cieľov Zmluvy (1977). Ak sa štáty nedohodnú inak musí byť vytvorený spoločný operačný režim vodného diela v súlade so Zmluvou (1977). Ak sa štáty nedohodnú inak Maďarsko bude kompenzovať škody spôsobené ČSFR a SR aktom pozastavenia a ukončenia prác na vodnom diele a Slovensko bude kompenzovať MR škody vzniknuté uvedením do prevádzky „dočasného riešenia“ variantu „C“. Urovanie vzájomných nárokov v súvislosti s výstavbou a prevádzkou vodného diela musí byť urobené v súlade so Zmluvou (1977) a súvisiacimi inštrumentmi.

V odôvodnení rozsudku MSD ďalej potvrdil existenciu zásady spravodlivého využívania prírodných zdrojov zdieľaných dvoma a viacerými štátmi ako aj povinnosti zabrániť ujme iným susediacim štátom v obyčajovej podobe. Argument, tzv. ekologickej núdze maďarskej strany v dôsledku výstavby vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros MSD vylúčil s tým, že ohrozenie životného prostredia v skúmanom spore nie je bezprostredné. Otázku vzťahu Zmluvy (1977) s novými normami medzinárodného práva MSD vyriešil konštatáciou, že tieto nové normy je možné pri aplikácii Zmluvy (1977) rešpektovať a implementovať. V rámci tohto prípadu sa MSD dotkol i povinnosti posudzovať plánované činnosti z hľadiska ich vplyvu na životné prostredie ako súčasť zásady prevencie, kde indikoval možný vývoj tohto pravidla v obyčajovej podobe.

MSD sa v rámci tohto prípadu dotkol i zásady predbežnej opatrnosti, pričom nepriamo indikoval príklon k jej užšiemu výkladu, ktorý vychádza z prístupu, že nedostatok vedeckej

istoty nesmie viesť k odkladu účinných opatrení na ochranu životného prostredia avšak dôkazné bremeno vzniku škôd na životnom prostredí ponecháva na poškodený štát.

Problematiku legality vypovedania Zmluvy (1977) v duchu článku 56 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (1969) MSD vyriešil konštatovaním, že zmluva z roku 1977 neobsahuje žiadne ustanovenie, ktoré sa vzťahuje k ukončeniu jej platnosti, ani neexistuje žiadny údaj, že strany zamýšľali pripustiť možnosť výpovede alebo odstúpenia. Danú zmluvu teda nie je možné vypovedať. Argument dodatočnej nemožnosti plnenia Zmluvy (1977) zo strany Maďarska, ktoré tvrdilo, že základný cieľ (predmet) zmluvy – spoločná ekonomická investícia, ktorá bola v súlade s ochranou životného prostredia a bola uskutočňovaná oboma zmluvnými stranami spoločne – sa trvalo stratil a zmluva sa tak stala nevykonateľnou MSD odmietol. Dôvodom zániku zmluvy podľa článku 61 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (1969) môže byť podľa MSD len fyzické zmiznutie alebo zničenie predmetu zmluvy. Maďarsko sa dovoľovalo i hrubého porušovanie zmluvy (podstatné porušenie zmluvy) v zmysle článku 60 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (1969). MSD síce konštatoval, že uvedenie variantu C Slovenskou republikou (SR) do prevádzky a následné odvedenie vôd Dunaja do vedľajšieho kanálu predstavuje porušenie Zmluvy (1977). Podľa MSD však nešlo o hrubé porušenie zmluvy, ktoré by spôsobilo jej zánik. MSD ďalej nepotvrdil, že by SR odmietala rokovať o nutnosti opatrení na ochranu životného prostredia. Ani v tomto smere teda nedošlo zo strany SR k hrubému porušeniu zmluvy. Maďarsko sa dovoľovalo i zániku zmluvy z dôvodu podstatnej zmeny pomerov v duchu článku 62 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (1969). Maďarská strana tvrdila, že po roku 1989 došlo k hlbokým zmenám politickej povahy, zmenšujúcej sa ekonomickej životaschopnosti projektu, pokroku v znalosti životného prostredia a rozvoju nových noriem a predpisov medzinárodného práva životného prostredia, ktoré ju oprávňujú dovoľávať sa zániku platnosti Zmluvy (1977). Medzinárodný súdy dvor Maďarskej stane nevyhoveli s odôvodnením, že politické podmienky a ekonomický systém v roku 1977 neboli tesne spojené s predmetom a účelom zmluvy, pričom ustanovenia zmluvy z roku 1977 taktiež umožňujú aby sa vývoj medzinárodného práva životného prostredia vzal do úvahy a aplikoval pri vykonávaní zmluvných ustanovení.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. Vzťahuje sa Viedenský dohovor o zmluvnom práve (1969), ktorý nadobudol platnosť 27. 1. 1980, na spor súvisiaci so Zmluvou (1977) berúc do úvahy skutočnosť že ČSSR pristúpilo k dohovoru s platnosťou od 29. 7. 1987 a Maďarsko od 19. 7. 1987?
2. Bola Maďarská republika podľa relevantných noriem medzinárodného práva oprávnená prerušiť a následne zanechať v roku 1989 práce na projekte Nagymaros a časti projektu Gabčíkovo, za ktoré zodpovedala podľa Zmluvy (1977) a vypovedať túto zmluvu?
3. Bola Česká a Slovenská Federatívna Republika bola oprávnená pristúpiť v novembri 1991 k „dočasnému riešeniu“ vo forme variantu „C“ a následne pristúpiť v novembri 1991 k uvedeniu tohto „dočasného riešenia“ do prevádzky od októbra 1992?
4. Stala sa Slovenská republika podľa rozsudku MSD nástupníckym štátom Československa a následne aj zmluvnou stranou Zmluvy (1977)?
5. Ako MSD rozhodol o otázke aplikácie Zmluvy (1977) zo strany Slovenskej republiky a Maďarskej republiky do budúcnosti?
6. Možno, v kontexte daného prípadu, chápať zmeny politickej povahy, klesajúci ekonomický potenciál na realizáciu projektu, vývoj ekologických poznatkov a noriem a predpisov medzinárodného práva životného prostredia ako podstatnú zmenu okolností?
7. Akceptoval MSD argumenty Maďarskej republiky, že Zmluva (1977) zanikla z dôvodu zániku jej predmetu, podstatnej zmeny pomerov alebo jej hrubého porušenia zo strany Slovenskej republiky?

7. Prípád Prieliv Korfu – (Veľká Británia proti Albánsku)

(Medzinárodný súdny dvor, 09. 04. 1949)⁷

Tematický okruh: zodpovednosť štátu, náležitá opatrnosť, hranice svojpomoci, morské právo

Popis okolností prípadu:

Počas plavby britských vojnových lodí Korfským kanálom dňa 15. mája 1946 spustili albánske ozbrojené sily paľbu na britské plavidlá. Britská strana proti týmto albánskym aktivitám protestovala, pričom odpoveďou Albánska bolo tvrdenie, že vojenské ani obchodné lode cudzích štátov sa bez predchádzajúceho súhlasu nesmú plaviť teritoriálnymi vodami Albánska.

22. októbra 1946 vstúpili štyri britské vojnové lode do Korfskej úžiny. Námorná cesta ktorú používali bola v tom čase považovaná za bezpečnú, nakoľko bola v rokoch 1944 a 1945 vyčistená od mín. Počas plavby došlo k incidentu, keď jedna loď narazila na mínu a bola vážne poškodená. Tejto lodi prišla pomôcť ďalšia, ktorá však takisto narazila na mínu a došlo k ďalšej explózií. Následkom uvedeného incidentu došlo k usmrteniu 45 a ku zraneniu 42 britských členov posádky.

Po tejto udalosti zaslala britská strana Albánsku nótu, ktorou oznamovala svoj úmysel v krátkom čase vyčistiť Korfský kanál od mín. Podľa odpovede albánskej strany táto nebola ochotná vydať súhlas na vyčistenie úžiny, pokiaľ operácia nebude prebiehať mimo albánskych teritoriálnych vôd, pričom akékoľvek čistenie prebiehajúce v týchto vodách by bolo narušením albánskej suverenity. Dňa 13. novembra 1946 vykonali britské lode práce ktorých cieľom bolo vyčistiť Korfský kanál od mín a počas tejto akcie bolo zaistených 22 mín.

Podľa Veľkej Británie muselo byť mínové pole ktoré odstránila položené krátky čas pred explóziami, s čím sa neskôr stotožnila aj albánska strana a potvrdili to aj experti prizvaní súdom. Rozdielne názory však prevládli v otázke, či míny ktoré spôsobili 22. októbra 1946 explóziu boli súčasťou uvedeného mínového poľa. Zatiaľ čo Veľká Británia zastávala takýto názor, Albánsko tvrdilo že explóziu mohli spôsobiť plávajúce míny ktoré sa dostali na miesto explózie z inej lokality. Okrem toho albánska strana tvrdila, že mínové pole objavené 13. novembra 1946 mohlo byť položené potom ako sa odohrali explózie, teda po 22. októbri 1946. Podľa Veľkej Británie mohlo byť mínové pole položené len s vedomím Albánska, čo vyvolávalo jeho medzinárodnoprávnu zodpovednosť. Naproti tomu podľa Albánska Veľká Británia narušila jeho územnú suverenitu a tým aj medzinárodné právo vyslaním vojnových lodí cez Korfský kanál a následne aj aktivitami ktorých cieľom bolo odstrániť z úžiny mínové pole.

Otázky položené Medzinárodnému súdnemu dvoru:

1. Je Albánsko zodpovedné za výbuchy a je povinné zaplatiť náhradu škody?
2. Porušilo Spojené Kráľovstvo medzinárodné právo konaním svojho námorníctva v albánskych vodách najprv v deň keď sa výbuchy uskutočnili a následne 12. a 13. novembra 1946 keď bola úžina vyčistená od mín?

Rozsudok MSD:

⁷ Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania), I.C.J. Reports 1949, s. 4 a nasl.

1. K otázke 1: Albánsko je podľa medzinárodného práva zodpovedné za výbuchy z 22. októbra v albánskych vodách a za škodu a straty na ľudských životoch, ktoré v ich dôsledku vznikli. Albánsko podľa zistených okolností muselo vedieť o mínovom poli vo svojich vodách. Súd si vyhradil právo rozhodnúť o výške náhrady škody neskôr.

2. K otázke 2: Spojené kráľovstvo medzinárodné právo neporušilo suverenitu Albánska pokojnou plavbou svojich lodí cez úžinu v albánskych vodách 22. októbra 1946. Plávalo cez medzinárodné rešpektovanú trasu plavby. Spojené kráľovstvo však konaním svojho námorníctva v albánskych vodách 12. a 13. novembra 1946 keď úžinu vyčistilo od mín porušilo suverenitu Albánska.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. Bolo podľa rozhodnutia MSD Albánsko zodpovedné, podľa medzinárodného práva, za výbuchy z 22. októbra v albánskych vodách a za škodu a straty na ľudských životoch, ktoré v ich dôsledku vznikli, a ak áno tak prečo?

2. Porušilo Spojené kráľovstvo podľa medzinárodného práva suverenitu Albánska pokojnou plavbou svojich lodí cez úžinu v albánskych vodách 22. októbra 1946?

3. Porušilo Spojené kráľovstvo podľa medzinárodného práva suverenitu Albánska konaním svojho námorníctva v albánskych vodách 12. a 13. novembra 1946 keď úžinu vyčistilo od mín?

4. Bolo Albánsko povinné rešpektovať právo pokojného prechodu pobrežnými vodami Spojeného Kráľovstva vzhľadom na skutočnosť, že šlo o medzinárodne rešpektovanú trasu plavby?

5. Môže cudzí štát vykonávať v pobrežných vodách činnosť zameranú na likvidáciu plávajúcich vojenských mín?

8. Prípád Vojenskej a polovojenskej aktivity v a proti Nikaragui (Nikaragua proti USA) (Medzinárodný súdny dvor, rozsudok, 27.jún 1986)⁸

Tematický okruh: sebaobrana, hrozba silou a použitie sily, princíp nezasahovania

Skutková podstata prípadu:

Jurisdikcia Medzinárodného súdneho dvora (ďalej len „MSD“) bola v tomto prípade založená žalobou Nikaraguy, ktorá sa opiera o opčné vyhlásenie USA a Nikaraguy v súlade s článkom 36 ods. 2 Štatútu MSD (ďalej len „Štatút“). Existovalo jednostranné vyhlásenie USA o uznaní jurisdikcie MSD (v zmysle čl. 36 ods. 2 Štatútu). USA uviedli, že budú sa cítiť viazané rozsudkom iba vtedy, ak aj všetky zmluvné strany budú súhlasiť s jurisdikciou MSD. Vo vyhlásení si teda uplatnili výhradu, ktorá sa vzťahuje k záväzkom vyplývajúcim z multilaterálnych zmlúv. MSD situáciu vyriešil tým, že v danom prípade rozhodol podľa obyčajového medzinárodného práva. USA sa odmietli zúčastniť meritórnej časti konania, pretože podľa ich názoru MSD rozhodol nesprávne o svojej jurisdikcii nad týmto prípadom. Táto skutočnosť však MSD nezabránila pokračovať podľa článku 36 ods. 6 Štatútu.

V roku 1981 obvinil americký prezident Ronald Reagan vládu Nikaragui zo zavádzania „socializmu kubánskeho typu“ v krajine. Koncom roku podpísal tajné rozhodnutie, v ktorom poveril CIA, aby podporovala povstalcov, ktorí sa pokúšali zvrhnúť nikaragujskú vládu (skupina Contra) a odsúhlasil vojenskú pomoc v hodnote 19 mil. USD. Počas nasledujúcich 2 rokov boli poskytnuté dodatočné finančné prostriedky vo výške 54 mil. USD. USA zároveň pomáali povstalcom s vojenským výcvikom a logistikou. V niekoľkých operáciách bola tiež zaznamenaná priama účasť USA, napr. zamínovanie nikaragujských prístavov, letecký útok na vojenskú výcvikovú základňu a explózia ropovodu. Bolo preukázané, že povstalci z Contra (podporovaní USA) terorizovali civilné obyvateľstvo Nikaragui a páchali aj zločiny proti ľudskosti. USA sa pritom odvolávali i na právo na kolektívnu sebaobranu vo vzťahu k susednému štátu Salvador, ktorý bol podľa USA napadnutý Nikaraguou. Nikaragua reagovala podaním žaloby MSD.

Podstata žiadosti sporových strán adresovaná Medzinárodnému súdnemu dvoru:

Nikaragua podala žalobu MSD a žiadala, aby súd vydal rozsudok, v ktorom by deklaroval protiprávne konanie a porušenie záväzkov, ktoré USA vyplývajú z medzinárodného práva. Nikaragua chcela, aby súd požiadal USA, aby sa zdržali ďalšieho protiprávneho konania a uhradili vláde Nikaragui reparácie vo výške 370 200 000 USD ako náhradu škody.

USA podali výhradu k prejednávaniu predmetu sporu pričom sa odvolávali na jednostranné prehlásenie urobené v súvislosti s článkom 36 ods. 2 Štatútu MSD, v ktorom uviedli že neprijmu jurisdikciu súdu v sporoch z mnohostranných medzinárodných zmlúv. Konania sa potom nezúčastnili.

Rozsudok MSD:

1. MSD odmietol argument kolektívnej sebaobrány vo vzťahu USA a Salvador, keďže na realizáciu takéhoto aktu je nutná požiadavka napadnutej strany pred jeho realizáciou. Salvador takúto požiadavku vo vzťahu k USA vopred neprezentoval.
2. USA podľa MSD porušili svoje záväzky podľa medzinárodného obyčajového pravidla nezasahovať do záležitostí iného štátu výcvikom, vyzbrojením, vybavením, zásobovaním a financovaním a inou podporou povstalcov Contra.
3. USA podľa MSD porušili svoje záväzky podľa medzinárodného obyčajového pravidla zákazu použiť silu proti inému štátu určitými útokmi v rokoch 1983-84 na nikaragujskom

⁸ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA), I.C.J. Reports 1986, p.14

území, konkrétne útokmi na Puerto Sandino a lode v v Puerto Sandino, Corinto, námornú základňu Potosí a San Juan del Norte.

4. USA podľa MSD porušili svoje záväzky podľa medzinárodného obyčajového práva nenarušiť suverenitu iného štátu nariadením a potvrdením preletov amerických vojenských lietadiel nad územím Nikaragui.

5. USA podľa MSD porušili svoje záväzky podľa medzinárodného obyčajového práva nepoužiť silu proti inému štátu, nezasahovať do jeho vnútorných záležitostí, nenarušiť suverenitu iného štátu a nerušiť mierový námorný obchod položením mín do pobrežných vôd Nikaragui v prvých mesiacoch roku 1984.

6. V nadväznosti na predchádzajúce akty zamínovania pobrežných vôd Nikaragui USA porušili i článok XIX Zmluvy o priateľstve, obchode a plavbe medzi USA a Nikaraguou z roku 1956.

7. V nadväznosti na predchádzajúce akty USA porušili zamínovania pobrežných vôd Nikaragui USA porušili záväzok informovať o existencii a uložení mín podľa medzinárodného obyčajového práva.

8. USA podporovali vydaním a distribúciou vojenskej príručky „Operaciones sicológicas en guerra de guerillas“ povstalcom spáchanie aktov v rozpore so všeobecnými princípmi medzinárodného humanitárneho práva.

9. USA útokmi na Nikaraguu a vyhlásením všeobecného obchodného embarga vo vzťahu k Nikarague porušili a ohrozili predmet a účel Zmluvy o priateľstve, obchode a plavbe medzi USA a Nikaraguou z roku 1956.

10. MSD rozhodol, že USA má povinnosť okamžite zastaviť a zdržať sa všetkých uvedených aktov, pretože tieto predstavujú porušenie ich medzinárodnoprávných záväzkov.

11. MSD rozhodol, že USA má povinnosť nahradiť škodu Nikaragui za všetky škody a porušenia medzinárodného obyčajového práva ako bolo hore spomenuté. Výšku náhrady škody si súd vyhradil určiť v osobitnom rozhodnutí.

12. MSD konštatoval, že obe strany majú záväzok hľadať riešenie sporu mierovými prostriedkami podľa medzinárodného práva.

Doplňujúce otázky k prípadu:

1. Akceptoval MSD argument kolektívnej sebaobrany vo vzťahu medzi Spojenými štátmi americkými (USA) a štátom Salvador?

2. V akom prípade sa podľa medzinárodného práva môže štát dovolávať práva na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu?

3. Rozhodoval MSD v danom prípade podľa obyčajových noriem alebo podľa ustanovení Charty OSN a mnohostranných dohovorov z oblasti medzinárodného práva ozbrojených konfliktov?

4. Konštatoval MSD v rozsudku v danom prípade porušenie medzinárodných obyčajových záväzkov týkajúcich sa zákazu použiť silu proti inému štátu a zákazu narušiť suverenitu iného štátu?

5. Konštatoval MSD v danom prípade porušenie medzinárodných obyčajových záväzkov týkajúcich sa zákazu zasahovať do záležitostí iného?

6. Došlo správaním sa USA v kontexte daného prípadu Zmluvy o priateľstve, obchode a plavbe medzi USA a Nikaraguou z roku 1956 a ak áno prečo?

7. Ako MSD rozhodol o otázke pokračovania aktov USA porušujúcich ich medzinárodnoprávne záväzky, o otázke náhrady škody Nikaragui a ohľadom hľadania riešenia sporu medzi oboma štátmi?

